

הרב יוסף דוב הלוי סולובייצ'יק זצ"ל

תורנב ונערך ע"י

ראש הישיבה - הרב מרדכי גרינברג שליט"א

הני שלשה חמשה ושבעה כנגד מי

א. הקרואים לתורה כנגד מי

תנן במגילה (כא, ע"א) בשני וחמישי ובשבת במנחה קורין שלשה וכו', ביו"ט חמשה, ביוה"כ ששה ובשבת שבעה.

ומפרשת הגמ' שם בעמוד ב': הני שלשה כנגד מי אמר רב אסי כנגד תורה נביאים וכתובים. רבא אמר כנגד כהנים לויים וישראלים.

ועוד שם (כג, ע"א) הני שלשה חמשה ושבעה כנגד מי. פליגי בה רב יצחק בר נחמני וכו' חד אמר כנגד ברכת כהנים (שלשה תיבות בפסוק ראשון וחמשה בפסוק שני ושבעה בפסוק שלישי - רש"י). וחד אמר כנגד שלשה שומרי הסף, חמשה מרואי פני המלך ושבעה מרואי פני המלך (שבעה הם דכתיב שבעת רואי פרס ומדי, ומהם יש חמשה חשובים בסוף ספר מלכים, וכנגדן תקנו אלו מעין דבר מלכות - רש"י). וכתבו שם תוס' בד"ה שבעה רואי פני המלך: פי' הקונטרס דאחשורוש, וקשה לומר שתקנו חכמים כנגד ענינו של אותו רשע. לכך פיר"ת אותם הכתובים בס' ירמיהו (נ"ב), ובמלכים (ב, כה) כתיב ה'. ובירושלמי מפרש שהשנים שלא הוזכרו במלכים הם סופרי הדיינין.

וכך נאמר שם במלכים: ויקח רב הטבחים את שריה כהן הראש, ואת צפניה כהן משנה, ואת שלשת שומרי הסף. ומן העיר לקח סריס אחד אשר הוא פקיד על אנשי המלחמה, וחמשה אנשים מראי פני המלך אשר נמצאו בעיר, ואת סופר שר הצבא המצביא את עם הארץ, וששים איש מעם הארץ הנמצאים בעיר, ויקח אותם נבוזראדן רב טבחים ויולך אותם על מלך בבל רבלתה, ויך אותם מלך בבל וימתם ברבלה וכו'.

וכך נאמר גם בירמיהו (נב, כב) בשינוי אחד, 'ומן העיר לקח סריס אחד אשר היה פקיד על אנשי המלחמה ושבעה אנשים מראי פני המלך אשר נמצאו בעיר וכו'.

הרי לנו שלשת המניינים: שלשה משומרי הסף, חמשה מראי פני המלך, ושבעה מראי פני המלך. ובאמת שהגמ' מופלאה גם לפי התוס', שלא רצה לפרש כרש"י שמספר העולים הם זכר לסריסי אחשורוש, אלא למלך ישראל, ועדין יש לתמוה, מה ראו חז"ל לתקן מספר הקרואים זכר לסריסי המלך. ועוד קשה, הגמ' בדף כא, שאלה בתחילה "הני שלשה כנגד מי", ותי' שהם כנגד תורה נביאים וכתובים או כנגד כהנים לויים וישראלים, ולא שאלה כנגד מי הני חמשה ושבעה. ובדף כג, שאלה על הני שלשה, חמשה ושבעה, כנגד מי, ושם התשובה שונה. וכבר הקשו בתוס' בכא: ד"ה כנגד תורה, וז"ל: קשה

דהא לקמן אמר כנגד שומרי הסף. וי"ל דהתם לא הוי עיקר התקנה וכו' ש"מ דעיקר התקנה לא היתה אלא כנגד תורה נביאים וכתובים, עכ"ל. ועדין קשה, מה כוונת הגמ' כששינתה ואמרה שהם כנגד שומרי הסף. ועוד, שבדף כ"א, לא שאלה אלא הני שלושה כנגד מי, ואילו לקמן שאלה גם על חמשה ושבעה.

ב. משנה תורה למלך

ונראה שכל זה שייך למצוה המיוחדת שיש על המלך בענין כתיבת ספר תורה. "והיה כשבתו על כסא ממלכתו, וכתב לו את משנה התורה הזאת על הספר מלפני הכהנים והלויים. והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו וכו'" (דברים י"ז). ומצוה זו המוטלת על המלך היא מלבד המצוה המוטלת על כל איש ישראל לכתוב ספר תורה לעצמו. וע"כ נאמר כאן "את משנה התורה". אלא שיש להבין מה הכוונה שכותב את הספר "מלפני הכהנים והלויים". והרמב"ם בפ"ז מהל' ספר תורה ה"א כתב: והמלך מצוה עליו לכתוב ס"ת אחד לעצמו לשם המלך יתר על ספר שיהיה לו כשהוא הדיוט, שנא' והיה כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו וגו', ומגיהין אותו מספר העזרה עפ"י בי"ד הגדול וכו'. והמקור למה שכתב הרמב"ם "עפ"י בי"ד הגדול", הוא מה שנאמר בספרי שם "וקמת ועלית ובאת אל הכהנים והלויים", מצוות בי"ד שיהיו בו כהנים ולויים, והם הסנהדרין. וזהו שנאמר בפ' המלך שיכתב ספרו "מלפני הכהנים והלויים" היינו הסנהדרין. אלא שיש להבין, מה ענין כתיבת ספר תורה והגהתו, עפ"י סנהדרין דוקא, ומהו ס"ת שבעזרה שכתב הרמב"ם. האם יש שני כתבים של ספרי תורה. הדבר ברור, שמצות כתיבת ס"ת אינה רק עצם הכתיבה, אלא לצורך לימוד תורה. וזה שנאמר במלך "יכתב לו את משנה התורה וכו' והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו". היינו כתיבה ע"מ ללמוד. וכשם שיש מצוה מיוחדת על המלך, לכתוב את "משנה התורה", נוסף על הספר שחייב בו ככל אדם מישראל, כך ודאי יש עליו חובה מיוחדת של מצות לימוד תורה, נוסף על המצוה המוטלת כאדם מישראל*. ומצות ת"ת כוללת לא רק תורה שבכתב, אלא אף תורה שבע"פ, שהרי אי אפשר להסתפק בתורה שבכתב בלא הפרשנות של התורה שבע"פ. ובודאי המצוה המיוחדת המוטלת על המלך כוללת גם תורה שבע"פ. ונראה שמה שנאמר בתורה "וקרא בו כל ימי חייו" בא לומר שבתורה שבכתב יש ענין מיוחד בקריאה נכונה, עפ"י הניקוד וההברה הנכונה, ולא די בהבנת הדברים, וזהו שנאמר "ולמדתם" שיהא לימודך תם, והיא ההקפדה על הפרדה בין הדבקים, כגון עשב בשדך, שאין זה רק במצות קריאת שמע, אלא בכלל תורה שבכתב, וכל הקורא שנים מקרא בשבת, או מזכיר פסוק בדרשתו, חייב להקפיד על ביטוי נכון, שאחרת חסר לו בקיום המצוה. משא"כ בגמרא, שם העיקר הוא ההבנה, ואין ענין בקריאה.

* נראה שזה שהמלך זקוק לשני ספרי תורה, משום שמלבד היותו איש ישראל ככל העם, עוד יש לו תפקיד ממלכתי צבורי מצד הנהגתו את העם. וכך גם בלימוד התורה שלו, הרי הוא ככל העם ויחד עם זאת עליו ללמוד תורה גם כמנהיג הצבור. וזו משמעות משנה התורה שיש לו (מ.ג.).

ולפייז, מ"ש בתורה "וקרא בו כל ימי חייו" היינו ודאי תורה שבכתב. ונשאלת השאלה, היכן מוזכרת חובת ת"ת על המלך בתורה שבע"פ.

ונראה שזה נאמר בספר יהושע. "לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה" (א). ואמרו ע"ז חז"ל: אמר רשב"י: ספר משנה תורה הוא שהיה סיגנון (דגל) ליהושע, בשעה שנגלה עליו הקב"ה מצאו יושב וספר משנה תורה בידו, א"ל חזק יהושע, אמץ יהושע, לא ימוש ספר התורה הזה מפיך (ב"ר ו'). ואין הכוונה לספר דברים, אלא הוא הספר המיוחד של המלך. שהספר הרגיל היה מונח בארון, אך משנה התורה הוא הס"ת של המלך, והוא שהיה פתוח לפניו, שיהושע מלך היה, כפי שכתב הרמב"ם בפ"א מהל' מלכים ה"ג.

ועל ספר זה נאמר והגית בו יומם ולילה", ולא נאמר "וקראת בו". משום שכאן הכוונה לתורה שבע"פ, ובזה שייכת יותר הבנה ולימוד.

וזה אחד הטעמים שתיקנו הגאונים לקרוא בשמחת תורה בספר יהושע, ולא ב"ויעמד שלמה", ללמדנו, שאין להסתפק בקריאת תורה שבכתב, אלא "והגית" בתורה שבע"פ. והיכן נכתבה חובה זו של תורה שבע"פ בתורה?

"זכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר מלפני הכהנים והלויים". אי אפשר לכתוב ספר תורה בלא השגחת הכהנים והלויים שהם הסנהדרין, חכמי המסורה, והם הם ה"בעלי בתים" על התורה. וכפי שכתב הרמב"ם בהל' ממרים: ב"ד הגדול שבירושלים הם עיקר תורה שבע"פ, והם עמודי ההוראה ומהם חק ומשפט יוצא לכל ישראל. (פ"א ה"א).

וזהו שכתב הרמב"ם שמגיהין את ספרו של המלך עפ"י הספר שבעזרה, אין הכוונה שאת הכתב היו מגיהים, שזה תפקידו של סופר. אלא הכוונה שלומדים את התורה שבכתב ע"פ פירושים של בית הדין הגדול, שהרי תמיד קוראים חכמי התורה את התורה שבכתב, ומפרשים אותו. וכך הוא סדר הלימוד. ולכן מצינו במקומות רבים "פתח ואמר", היינו, שדברים שבכתב א"א לאמרם בע"פ, וע"כ פתחו את הספר, וקראו בו את הפסוק, ודרשוהו בע"פ. והמלך למד תורה שבכתב עפ"י חכמי המסורה, שהם הסנהדרין, וע"כ קרא בו דרך הסנהדרין, שהם עיקר תורה שבע"פ. מי למד עם המלך, הרי לא יעלה על הדעת שכל הע"א של הסנהדרין היו מצויים אצל המלך כל הזמן ללמוד אתו?

הפסוקים שהזכרנו לעיל במלכים ובירמיהו מלמדים שנבזראדן לקח עמו לגלות את הכהן הגדול וסגנו, סריס אחד, שלשת שומרי הסף וחמשה מרואי פני המלך. ומה היה הקשר ביניהם לכהן הגדול? התוסי' במגילה כא, ד"ה כנגד, כתבו שהסריס הוא זה שמתרץ ההלכות ומעמידן על עיקרן. וחז"ל דרשו שהסריסים הם אלו שמקריבים ומקדישים עצמם לתורה. ואלו היו גם שומרי הסף ורואי פני המלך, אותה קבוצה של חברי הסנהדרין שהיו מצויים תדיר אצל המלך ללמוד עמו. וזה היה הקיום של מה שנאמר בתורה "וכתב לו וכו' מלפני הכהנים והלויים", שהמלך צריך להיות תמיד לפני הכהנים והלויים, חברי הסנהדרין, שהם חכמי המסורה. וכיון שלא יתכן שכל הסנהדרין ילמדו אותו, ע"כ אלו שלשה, חמשה ושבעה, הם אלו שהיו עם המלך ללמוד עמו תורה שבע"פ.

ומדוע דוקא ג', ה' וז'? בתורה שבכתב באמת אין בזה ענין, אך תורה שבע"פ שאני, שהרי בסנהדרין צריך שיהיה ב"ד שאינו שקול, והדברים לא אמורים דוקא בב"ד שיושב לפסוק בדין, אלא כל מקום שיכולה להיות מחלוקת או ספק, ויש צורך בהכרעה. כגון עגלה ערופה וסמיכת הפר, שגם שם צריך ג' כדי

שלא יהיה ביידי שקול, אף ששם אין זה דין, וכשאחד אומר איני יודע, יש צורך להוסיף עוד שנים, וכן בחמשה כשאחד אומר איני יודע מוסיפים עוד שנים, לשבעה. ולפי"ז אין סתירה בין הפסוקים בירמיהו למה שנאמר במלכים. יש חמשה רואי פני המלך, ויש שבעה. ורואי פני המלך אינם אנשים היושבים לאיזה סיבה שהיא, אלא כשלוחי הסנהדרין לשבת לפני המלך וללמדו תורה שבע"פ.

ג. נביא, כהן ומלך

המלכות אמנם נתנה לדוד, אך כתב הרמב"ם, שאם נביא מקים מלך אחר שלא מבית דוד, יש לו דין מלך והוא ראייה מאחיה השלוני שהמליך את ירבעם, וכן כתב הרמב"ם (פ"א מהל' מלכים) "נביא שהעמיד מלך משאר שבטי ישראל, והיה אותו מלך הולך בדרך התורה והמצוה ונלחם מלחמות ה', הרי זה מלך, וכל מצות המלכות נוהגות, אעפ"י שעיקר המלכות לדוד, ויהיה מבניו מלך, שהרי אחיה השלוני העמיד ירבעם וכו'".

וכתב הרמב"ן (בפרשת ויחי) עפ"י הירושלמי, שזה אמנם נכון, ומי"מ יש יוצא מן הכלל, והם הכהנים והלויים, שהם מופקעים מן המלכות. "אין מושחין כהנים מלכים וכו', אמר ר' חייא בר אבא, למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל, מה כתיב בתריה, לא יהיה לכהנים הלויים, הנה שנו בכאן, שאין מושחין מלכים מן הכהנים בני אהרן וכו'". וע"כ נענשו החשמונאים שנעשו מלכים שלא עפ"י דין. ואמנם אין מקום להקשות על גזירת הכתוב, ומי"מ צריך לחקור אחר הטעם שאין הכהנים רשאים להעשות מלכים, שלא כשאר השבטים.

ונראה שהטעם הוא שכל מלך צריך שיהא לו נביא לידו, כך היה מאז ומעולם. שאול היה עם שמואל, דוד ונתן, שלמה עם גד ואחיה, ירבעם עם אחיה, אחאב ואליהו, חזקיהו וישעיהו וכן הלאה. התורה תובעת שכל אדם צריך שיהיה לו מוכיח, וכל קהלה צריך שתהיה לה רב שינחה אותה ויוכיח אותה. ובדאי שמלך, שיש לו כבוד מרובה, אינו רואה נגעי עצמו, והכבוד יכול להעבירו על דעתו, וע"כ חייב שיהיה לו נביא שישגיח על מעשיו. ואפי' אם המלך חכם גדול, מי"מ א"א לסמוך רק על שיקול דעתו. והרי דוד, המלך העניו והגדול, לא אמר חטאתי, אלא לאחר שנתן הנביא הוכיחו. וחזקיהו, שלא היה בדורו איש או אשה שלא היו בקיאים בהל' טומאה וטהרה, ונעץ חרב בבית המדרש, שמי שלא ילמד תורה ידקר, ומי"מ היה זקוק לישעיהו שיוכיחו. ומספרים על הגר"א שביקש מהמגיד מדובנא שישימש לו מוכיח. וכך בבית ראשון שימש הנביא מוכיח, אך בבית שני שלא היו נביאים, שמשו בתפקיד זה הכהנים והלויים. וע"כ לא יתכן שהכהנים והלויים יהיו מלכים, שאז לא יהיה להם מוכיח.

וזה ענין השלשה, חמשה ושבעה, רואי פני המלך, שיש צורך בגדול עומד על גביו, שלא יפרש התורה לעצמו, אף שהוא גדול בתורה.

וע"כ סדרו הקרואים בענין זה, שכשקוראים בתורה שבכתב, צריך שיהיו צמודים גם מפרשי התורה, חכמי המסורה.

ד. שלשה שבתורה שבכתב ושבע"פ

אלא שכל זה נוגע לתורה שבע"פ. וכן נאמר בנחמיה (ח, ח). ויקראו בספר תורת האלקים מפורש, ושום שכל ויבינו במקרא". ופירשו חז"ל "ויקראו זה מקרא, מפורש זה תרגום". ותרגום הוא תורה שבע"פ. ובכל קריאה בתורה צריך שיהיה קיום תורה שבכתב וקיום תורה שבע"פ. וביחס לתורה שבע"פ זקוקים לשלשה חמשה ושבעה.

ונראה שביום חול שהיו קוראים ג' לתורה, לא היה מתורגמן, שרק בשבתות וימים טובים שאין בהם ביטול מלאכה, היו מתרגמים. ולפי"ז ביום חול יש רק קיום של מצות תורה שבכתב, ואילו בשבת היו שני הדברים, שבכתב ושבע"פ. וע"כ בשבת וביו"ט היו שלשה, חמשה ושבעה. אך בשני וחמישי, שקימו רק מצות תורה שבכתב, לא היה לכאורה צורך בשלשה, שבתורה שבכתב אין דין הכרעה, וע"כ ישנם שתי סוגיות במגילה. האחת שואלת בקשר לשני לחמישי, הני שלשה כנגד מי, והשניה שואלת בקשר לשבתות וי"ט, הני שלשה חמשה ושבעה כנגד מי.

והתשובות שונות, שבקשר לג' ה' וז', השיבה הגמ' שהם כנגד שומרי הסף ורואי פני המלך, והם מפרשי התורה וחכמי המסורה, וכנ"ל בקשר לתורה שבע"פ. אך על השאלה הראשונה "הני ג' כנגד מי", שזה בימי החול, נגד תורה שבכתב, השיבה הגמ' שתי תשובות, א. כנגד תורה נביאים וכתובים. ב. כנגד כהנים לויים וישראלים. ונראה לפרש את שתי התשובות.

א. כנגד תורה נביאים וכתובים

מצות תלמוד תורה כוללת את כל התורה. ותורה שבכתב כולל חמשה חומשי תורה, נביאים וכתובים. וזהו שתקנו חז"ל לצרף לקריאת התורה גם הפטרה מהנביאים. והתוס' כתבו שבזמן חז"ל היו קוראים הפטרה גם במנחה, וההפטרה היתה מהכתובים, ואמנם תקנה זו התבטלה, אך זה שנוהגים כיום במקומות רבים לקרא תהלים אחר מנחה, הוא מאותה סיבה. ודוקא אחר מנחה, שבשבת, כמו ביו"ט, מקיימים חציו לה' וחציו לכם. וע"כ שבת היא זמן בית המדרש, ויש בו דרשת החכם, ואסור לקבוע סעודה בזמן הדרשה, וכתוב בירושלמי שלא ניתנה שבת אלא לגירסא, והיתה השבת עד לצהריים מוקדשת לתורה שבע"פ, וע"כ לא קראו תהלים אלא לאחר מנחה, כיון שאז מת משה רבינו, וחכם שמת בטלים בתי המדרש, וע"כ תקנו לקרא בכתובים, שאין זה זמן תורה שבע"פ, כך פירש הגאון. ועפי"ז מובן שבשבת תיקנו חז"ל לקרא בכל חלקי התורה, ללמדנו שמצות ת"ת כוללת כל חלקי התורה, וע"כ תקנו לקרא ג' כנגד תורה נביאים וכתובים.

ב. כנגד כהנים לויים וישראלים

קריאת התורה היא אמנם מצוה מדרבנן, אך קיומה הוא דאורייתא, כמו שכתב הרמב"ן בענין התפילה. שהחיוב להתפלל ג' פעמים ביום אינו אלא מדרבנן, אך כשאדם מתפלל, ודאי מקיים בזה מצוה דאורייתא. וכן אמירת הלל ביו"ט, שרוב הפוסקים סוברים שהיא מצוה דרבנן, אך קיומה דאורייתא. מצות הקהל, בו היה המלך קורא בתורה לעיני ישראל, היא מצוה מהתורה פעם בז' שנים. וכך תקנו חז"ל לקרא בתורה כל שני וחמישי בשבת. וזו היא ודאי תקנה דרבנן, אך קיומה הוא דאורייתא, וכשאנו קוראים בתורה אנו מקיימים בזה מצוה מהתורה.

וכתב ע"ז הרמב"ם דבר מופלא. "וגרים שאינם מכירין, חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם לשמוע באימה ויראה וגילה ברעדה כיום שניתנה בו בסיני. אפילו חכמים גדולים שיודעים כל התורה כולה,

חייבין לשמוע בכוונה גדולה יתרה, ומי שאינו יכול לשמוע מכוין לבו לקריאה זו, שלא קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת, ויראה עצמו כאילו עתה נצטוה בה ומפי הגבורה שומעה, שהמלך שליח הוא להשמיע דברי הא-ל"י (פ"ג מהל' חגיגה ה"ו).

לדברי הרמב"ם, המלך בא במקום משה, ומצות הקהל הוא קיום מעמד הר סיני, ומי ששומע קריאת התורה הרי הוא כאילו עומד בסיני. ומקורו בגמ' בברכות (כב, ע"א): והודעתם לבניך וכתוב בתורה יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחורב. מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיעה, אף כאן באימה וביראה וברתת ובזיעה, מכאן אמרו הזבים והמצורעים ובעלי נדות מותרין לקרות בתורה, אבל בעלי קריין אסורין.

כשם שמעמד הקהל הוא המשך וקיום מעמד הר סיני. כך תקנו חכמים שכל קריאת התורה בצבור, הוא מעין מעמד הר סיני, וכל קורא בתורה הוא במקום משה רבינו.

וכן אמרו חז"ל שכשם שנתנית התורה היתה ע"י סרסור, כך גם קריאתה בתורה ע"י סרסור.

וכיון שנתנית התורה היתה במעמד כל כלל ישראל, "ככל הדברים אשר דבר ה' עמכם בהר מתוך האש ביום הקהל". ע"כ מעמד הקהל צריך להיות בפני כל הקהל, וכן קריאת התורה בצבור, צריך להיות בפני כל המחנות שבישראל, ע"כ תקנו חז"ל ג' עולים: כהנים לויים וישראלים. שאמנם מבינים אנו מדוע כהן נקרא ראשון, שהרי זה מתחייב מדין "וקדשתו", שלכל דבר שבקדושה הכהן הוא ראשון, אך מדוע בא אחריו לוי, שלגבי הלוי אין דין וקדשתו, אלא טעם אחר בזה, והוא שהקריאה צריכה להיות בפני כל הקהל, וגי' אלו מייצגים את כלל ישראל.

וכיון ששאלת הגמ' הראשונה "הני שלשה כנגד מי", היא כנגד הג' שבב' וה', ופירשנו ששם הקריאה היא מדין תורה שבכתב בלבד, ע"כ ב' התשובות מכוונות לתורה שבכתב. שיש בתורה תורה נביאים וכתובים, ושצריכה להעשות ע"י כהנים לויים וישראלים, כיון שהתורה שבכתב נתנה במעמד כל ישראל.

ה. תלמוד תורה וקבלת עול מלכות שמים

בהמשך הגמ' שם שנינו: אין פוחתין מעשרה פסוקים בבית הכנסת. הני עשרה כנגד מי. א"ר יהושע בן לוי כנגד עשרה בטלנין שבבית הכנסת. רב יוסף אמר כנגד עשרת הדברות שנאמרו למשה בסיני. ר' לוי אמר כנגד עשרה הלולין שאמר דוד בספר תהילים ור' יוחנן אמר כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם. דברים אלו שבמגילה (כא, ע"ב) נשנו פעם נוספת במס' ר"ה (טז, ע"א). ושם איירי לענין פסוקי מלכויות זכרונות ושופרות. ואמרו שם: הני עשרה מלכויות כנגד מי, כנגד עשרה הלולים שאמר דוד בספר תהילים. ופריך: הלולים טובא הוו. ומשני: הנך דכתיב בהו הללוהו בתקע שופר.

ואכן בסוגיא בר"ה הדברים מובנים. שהללוהו בתקע שופר שייך לאמירת מלכויות בזמן תקיעת שופר בר"ה. אך בענינו בקריאת עשרה פסוקים, אין קשר לכאורה להללוהו בתקע שופר. ואמנם הגיהו בצד הגמ' שמילתא דר' לוי שיי פסוקים כנגד י' הללויות, "ליתא ברב אלפס וברא"ש, וכן מוכח למי שנותן עין עיונו בר"ה לב הלולים טובא הוו וכו'". ומי"מ בגמרתנו שנו כן. ויש להבין את הקשר של י' הפסוקים להללוהו בתקע שופר, לפי הנוסח שבגמרתנו.

והשאלת אריה כי שאין הכוונה למזמור האחרון שבתהלים, ק"י, הללו בתקע שופר, אלא הכוונה מתהלה לדוד עד להללוהו בתקע שופר. ושם נאמר "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל וכו'". והדברים אינם מתיישבים על הלב.

ביארנו, שמצות קריאת התורה קיומה מדאורייתא, אף שחובתה אינה אלא מדרבנן. יש א"כ מהתורה דין קריאה בצבור. ויש להבין מה ענין הצבור בקריאה בתורה. שהרי עיקר מצות קריאה בתורה היא מצד מצות תלמוד תורה, ומה ענין הצבור בזה.

קריאת שמע היא מצות קבלת עול מלכות שמים. ועד היכן צריך לכוין? פליגי בזה תנאי (ברכות יג, ע"ב), לדעת ר"מ מצות כוונה היא רק בפסוק הראשון. ולדעת ר' עקיבא "אשר אנכי מצוך היום על לבבך, מכאן אתה למד שכל הפרשה כולה צריכה כוונה". ודעה נוספת "והיו הדברים האלה" עד כאן מצות כוונה. וכתבו תוס' ששני פסוקים אלו מדברים ביחוד ה', באהבתו ויראתו.

וברמב"ם נראה יסוד נוסף בק"ש. ואלו דבריו (הל' ק"ש פ"א ה"ב): ומקדימין לקרא פרשת שמע, שיש בה יחוד ה' ואהבתו ותלמודו, שהוא העיקר הגדול שהכל תלוי בו.

יחוד ה' הוא הפסוק שמע ישראל. ואהבתו - ואהבת את ה' אלוקיך. אך מנין לקח הרמב"ם שיש לתלמוד תורה חלק במצות קבלת עומ"ש? אלא הראיה היא מאלו האומרים שיש צורך בכוונה לא רק בפסוק הראשון בואהבת, אלא גם בהמשך הפרשה. ושם נאמר "והיו הדברים האלה וכו' ושנתם לבניך", והיא מצות ת"ת. מכאן, שמצות יחוד ה' ואהבתו יש להם ערך רק במדה שאדם מקבל על עצמו גם עול תורה. וזה עיקר קבלת עול מלכות שמים - דרך תלמוד תורה. "והוא העיקר הגדול שהכל תלוי בו". וצריך אדם לכוין בק"ש לא רק אהבת ה' ויחודו, אלא ללמוד תורה ולהעביר מסורת התורה לדורות הבאים. ואף לר"מ שדי כוונה בפסוק הראשון, מ"מ צריך לכוין בכל ג' הדברים. אלא שהמחלוקת היא אם לכוין הכל בפסוק הראשון או בפסוקים שבהמשך.

ואם בשעת ק"ש, מקבל עומ"ש ע"י קבלת עול לימוד תורה, כ"ש שכשלמד תורה מקיים בזה מצות קבלת עול מלכות שמים, מלבד מצות ת"ת.

מהי מצות קבלת עול מלכות שמים? ק"ש היא מצוה פרטית, אך היכן מוזכרת בתורה מצוה זו של קבלת עומ"ש מעבר לק"ש, בשאר שעות היום?

זו היא מצות קידוש השם, הנלמדת מן הפסוק "ונקדשתי בתוך בני ישראל". שצריך אדם לקדש את השם אפי' עד כדי מסירות נפש, שיהרג ואל יעבור. ואף זה כתוב בק"ש, ואהבת את ה' אלקיך, אפילו נוטל את נפשו. הרי מצות קידוש השם וקבלת עומ"ש חד הם. וכיון שבפרשת ק"ש מוזכר גם תלמוד תורה, הרי שבמצות ת"ת ישנם שני גדרים, מצות תלמוד תורה לעצמה, ומצות קידוש השם. וזו היא קבלת עול מלכות שמים הטובה ביותר, דרך תלמוד תורה. ומצות קידוש השם מתקיימת לאו דוקא ע"י יהרג ואל יעבור, אלא אף ע"י ת"ת.

ועפ"י ספר התניא וכן בנפש החיים, ע"י העסק בתורה מזדווג אדם עם רבש"ע, זיווג מחשבה במחשבה. ואף כשאדם עוסק בעניני מיגו ובטענת רמאים, מ"מ זוהי התורה, וכך מתחבר עם רבש"ע. ובדרך זו מתקרב אליו יותר מאשר ע"י יחודים וכוונות.

וזהו ענין קדיש דרבנן שאומרים אחר לימוד תורה שבע"פ, אף שאין זה בגדרי הקדיש שבתפילה שאין זה קדיש המסיים ולא יתום ולא קדיש המפסיק. אלא שלימוד התורה היא קידוש השם שיש בזה קבלת עול מלכות שמים, וזהו ענין הקדיש "יתגדל ויתקדש וכו' וימליך מלכותיה". ומה שאנו אומרים מלכויות בר"ה, אומרים כל יום באמירת קדיש.

וכך אומרת הגמ' בסוטה (מט, ע"א), שמאז שחרב הבית, אין לך יום שאין קללתו מרובה מחבירו, ועל מה העולם קיים, אקדושה דסדרתא ואמן יהא שמיה רבה דאגדתא, כי זהו קבלת עומ"ש דרך תורה* . וזהו דין מלכויות של כל יום.

בקצרה, מצות קבלת עול מלכות שמים אומרת, שאדם צריך למסור עצמו לרשות הבורא, להיות עבדו ולמלא רצונו, וצריך לקבל על עצמו ולהכריז על כך, וזו מצות קידוש השם, שמראה זאת בהתנהגותו גם כלפי אחרים, שיש עליו מלכות שמים. וע"כ פעמים אף מוסר את נפשו על כך, ומכאן דין פרהסיא בקידוש השם.

וממילא יש לזה דין צבור, אמנם מצות ת"ת כשלעצמה אינה שייכת דוקא לצבור, ובודאי ילמד בדרך שיבין, בין ביחיד בין בצבור, אך ביחס למצות קבלת עומ"ש וקדוש השם שבמצות ת"ת, יש ודאי ענין לצבור. שהרי מצות קידוש השם היא דוקא בצבור, "ונקדשתי בתוך בני ישראל". וזהו ההלכה שחייב אדם לקדש השם בצבור. ומכאן מצות קריאה בתורה בצבור.

וזהו שאמרה הגמ' "הני עשרה כנגד עשרה הלולים שאמר דוד". שהללוהו בתקע שופר וברקיע עוזו, הוא גילוי שכינה וקבלת עומ"ש, וע"כ אומרים אותם בר"ה בפסוקי מלכויות וכן נקבעו קריאת עשרה פסוקים כנגדם, שמלכויות בר"ה, וקבלת עומ"ש שבקריאת התורה ענין אחד הם, ואין צורך למחוק הגמ'.

* ועיין ברש"י שם שפירש וז"ל: "אקדושה דסידרא - סדר קדושה שלא תקנוה אלא שיהו כל ישראל עוסקין בתורה בכל יום דבר מועט שאומר קריאתו ותרוממו והן כעוסקין בתורה. וכיון שנוהג בכל ישראל בתלמידים ובעמי הארץ ויש כאן שתים קדושת השם ותלמוד התורה - חביב הוא, וכן יהא שמיה רבה מברך שעונין אחר הגדה שהדרשן דורש ברבים בכל שבת היו נוהגין כך ושם היו נקבצין כל העם לשמוע לפי שאינו יום של מלאכה ויש כאן תורה וקידוש השם".